

**JANA OSTERKAMP: VERFASSUNGSGERICHTSBARKEIT
IN DER TSCHESCHOSLOWAKEI (1920–1939). VERFASSUNGSIDEE –
DEMOKRATIEVERSTÄNDNIS – NATIONALITÄTENPROBLEM.
STUDIE K EVROPSKÝM PRÁVNÍM DĚJINÁM,
INSTITUT MAXE PLANCKA PRO EVROPSKÉ PRÁVNÍ DĚJINY, SV. 243.
VITTORIO KLOSTERMANN, FRANKFURT NAD MOHANEM 2009.**

Zdeněk Hazdra

Historie ústavního soudnictví v českých zemích se začíná odvíjet od vzniku československého státu v roce 1918, resp. od ústavní listiny z roku 1920, na základě které byl o rok později zřízen zvláštní Ústavní soud. Tvořil ho sedmičlenný sbor, přičemž tři soudce (včetně předsedy) jmenoval prezident republiky, další čtyři byli delegováni (vždy po dvou) Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem. Avšak od roku 1931, kdy uplynulo desetileté funkční období prvního senátu československého ústavního soudu, se činnost tohoto tělesa pozastavila. Nová sestava ústavního soudu se dávala dohromady až do roku 1938. Ve válečném čase soud pochopitelně nepůsobil a po skončení války již svoji činnost neobnovil. Tolik tedy stručná, nepříliš dlouhá historie prvorepublikového ústavního soudu, jenž poněkud zůstával ve stínu za Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem a nikdy nedosáhl jejich renomé.

České dějepisectví dosud postrádalo takto tematicky zaměřenou a ucelenou práci pojednávající o historii a fungování ústavního soudu, o jeho skutečném postavení a úloze v soudním systému první republiky, o smyslu a představách jeho tvůrců na straně jedné a realitě jeho chodu na straně druhé, včetně srovnání s ústavními soudy v sousedních zemích. Proto lze monografii mladé německé právní historičky Jany Osterkamp, v současné době odborné pracovnice mnichovského Collegia Carolina, jedině přivítat. Jedná se o dílo navýsost fundované, vzešlé z jejího dizertačního projektu, výsledek několikaletého studia podpořeného výzkumnými pobyty v Praze a Brně, jež jí umožnily dobře poznat a zorientovat se v tuzemské materii.

Práce je rozdělena do tří hlavních oddílů. V první části autorka rekapituluje právní konstrukci československého ústavního soudu prostřednictvím ústavy, zákona o ústavním soudu a ústavní teorie. V centru přitom stojí vědecká ústavní dogmatika mající podstatný vliv na vývoj ústavní kontroly zákonů. Z metodického hlediska právně srovnává situaci v Rakousku a Výmarské republice, což slouží k ukázání inovačního potenciálu, ale také brzdících struktur v konstrukci ústavy a v debatě o ní. Aby vyniklo místo ústavního soudu v politickém systému, je detailně analyzováno jmenování soudců a institucionální nezávislost, ale také ony podmínky, které v letech 1931–1938 vedly k praktickému vyřazení ústavního soudu z mocenského systému.

Druhá část práce hodnotí výkon soudní judikatury československého ústavního soudu. Přičemž poukazuje na skutečnost, že soud během své existence ani nevydal žádnou vlastní sbírku rozhodnutí. Detailní studie se věnuje prvnímu a nejvýznamnějšímu verdiktu ústavního soudu ze 7. listopadu 1922, kterým prohlásil přenos legislativní moci na vládu za protiústavní. Tímto zákazem tzv. zmocňovacích zákonů se ústavní soud brzy dostal do ostrého střetu s výkonnou mocí.

Ve třetím tematickém úseku se Jana Osterkamp zabírá ústavním soudnictvím ve vztahu k národnostní problematice. V ústavně-právních sporech se do značné míry odrážely protiklady pramenící z národnostní skladby státu, které nebyl schopen ústavní soud integračně ovlivnit. Zapříčiňovala to také centralistická státní struktura, jež neponechávala regionálním zájmům prakticky žádný vlastní prostor. Vzhledem ke skutečnosti, že se ústavní soud skládal převážně z českých ústavních soudců, nesehrával silnou roli garanta politické dělby moci na základě národnostních práv a práv menšin, přestože se tato role od něho očekávala. Pokusy o jeho transformaci v soud národnostní se nakonec dostavily – ovšem byly již ovlivněny antidemokratickým pnutím konce třicátých let 20. století. Pozornost je věnována požadavkům Sudetoněmecké strany a jednáním o vytvoření tzv. národnostního statutu, v neposlední řadě pak autonomistickým nárokům ze strany Slováků a podkarpatských Rusínů, které končí na podzim 1938 přijetím zákonů o autonomii. Mnichovské události a jejich důsledky pak zhatily i snahy československé vlády o posílení pozice ústavního soudu.

Jana Osterkamp dochází k závěru, že původní idea ústavy se v politické realitě nemohla zcela rozvinout. Ochromení parlamentního systému silným státem stran a přebujelou stranickostí vedlo k tomu, že ústavní soud, který měl být strážcem ústavy, byl nakonec vytlačen do okrajové pozice.

Všemi třemi částmi práce se prolíná svár o povahu demokracie, jemuž v meziválečném čase čelily snad všechny na parlamentních principech založené evropské státy. Tento stěžejní aspekt je pojednán jak z perspektivy československého ústavního práva, které mělo díky ústavě a ústavnímu soudu vymezovat moc parlamentu, tak v souvislostech se zmocňovacími zákony, které vedly k diskuzi nad rozsahem přenosu rozhodovacích pravomocí z parlamentu na exekutivu, a nakonec v kontextu národnostní otázky a návrhů na její řešení.

Monografie Jany Osterkamp, jež se opírá o pečlivou heuristiku a znalost českých pramenů a literatury, nedává nahlédnout pouze do historie a rutinního fungování ústavního soudnictví první republiky. Celou problematiku zasazuje, což dodává její výtečné práci značnou přidanou hodnotu, do dobového společensko-politického rámce. Na úskalí spojená s vytvářením československého demokratického systému tak můžeme nahlížet jako na součást evropské krize demokracie. A právo, zvláště to ústavní, nám v tomto případě slouží jako ideální indikátor a ukazatel stavu tehdejší společnosti.

Mgr. Zdeněk Hazdra
Ústav pro studium totalitních režimů
Siwiewcova 2
130 00 Praha 3